دوفصلنامه علمی ـ تخصصی در مسیر استنباط
سال دهم/ شماره ۲۳/ پاییز و زمستان ۱۳۹۹

Tow quaterly scientific- specified educational
Years, 10 No.23, Autumn & Winter 2020-21

بررسی تطبیقی نماز مسافر از دیدگاه فقه شیعه و فقه عامه

□ سیدامیرمحمدحیدری *

چکیده

اصل نماز به اتفاق علما ومفسرين شيعه واهل تسنن دو ركعتي بوده وبعد از هجرت پيامبر اسلام به مدينه دو ركعت به نمازهاي ظهر،عصر وعشا اضافه شده. طبق آيه ۱۰۱ سوره نسا قصرخواندن نماز اشكال ندارد(وهنگامي كه سفر كنيد گناهي بر شمانيست كه نماز را كوتاه كنيد)طبق نظر مفسرين شيعه در تفاسير قمي،الميزان،اطيب البيان ،نمونه ...اين آيه وجوب نماز شكسته در سفر را مي رساند. وروايات كه در اين زمينه از معصومين عليهم السلام رسيده بيانگر شكسته بودت نماز درسفر هست.روايات وارده از طريق اهل سنت و ديدگاه هاي فقهاي آنان در مسئله نماز مسافر يكي نيست. عده اي بر نظرشيعه هستند؛ اما عده اي ديگر به تخيير بين قصر و اتمام در سفر قائل شده اند.طبق روايت سفيان از زهري عثمان وعايشه نماز را در سفر چهار ركعتي خواندند.أيوب و بيهقي در توجيه نماز هاي چهار ركعتي عثمان در مني گفته اند: چون مسلمانان باديه زياد حضور داشتند خواست به آنان بياموزد كه نماز چهار ركعتي است. ابن علي، از علي بن زيد، از أبي نضره روايت كرده است پيامبر ص ابي بكر وعمر نماز را در سفر دو ركعتي خواندند.با وجود اينكه همه نقل كردند پيامبر ص حضرت علي ع ، ابوبكر وعمر بصورت دو ركعتي به جا آوردند بايد جواب بدند مدرک اين فتوي وتشريع در نزد اهل تسنن چيست؟.

كليد واژه: مسافر، قصر، اتمام، شيعه، سني، تفسير

---

* دانش پژوه سطح چهار فقه و اصول جامعة المصطفى العالمية

مقدمه

خداوند انسان را براي عبادت وبندگي خلق كرد ما خلقت الجن والانس الا ليعبدون (ذاريات-آيه ۵۶).

هدف از خلقت عبادت وبندگي است نتيجه آن رسيدن به قله كمال كه همان خليفه الله باشد مورد نظر است طبيعي است انسان بدون نقشه راه وعمل به دستورات خالق هستي نمي تواند به اين مهم دست پيدا كند بايد دستورات كه از جانب خدا براي هدايت وسعادت انسان صادر شده به دست انسان برسد و اين مهم با فرستادن انبيا وكتب آسماني ونصب اوصيا تا جاي محقق شد مهم ترين كتاب آسماني كه قرآن باشد شامل كليات همه موضوعات است كه مورد نياز بشر است اما درباره قرآن بايد به نكات توجه كرد

۱- درباره كليات بحث كرده و وارد جزييات نشده.

۲- مختص احكام نيست بلكه شامل فضايل اهلبيت ع ،عقايد، احكام و قصص گذشتگان مي باشد.

۳- بدست آوردن احكام از قرآن نياز به تفسير از جانب معصومين ع دارد.

يكي از موضوعات كه بسيار مهم ومورد بحث در مجامع علمي است بحث بر سر به دست آوردن احكام شرعي از منابع شريعت است كه مهم ترين منبع قرآن كريم است بحث كه در اين مقاله در صدد اثبات آن هستيم بدست آوردن احكام از اين كتاب مقدس است (يا همان آيات الاحكام) كه در اين تحقيق سيعي خواهد شد تا به اين پرسش جواب داده شود كه آيا مساله مهم نماز مسافر در قرآن حكمش آمده يا نه و اگر آمده نظر فريقين درباره آن چيست؟

بخش اول آیات نماز مسافر در قرآن

در قرآن کریم آیات زیادي در باره احکام وارد شده تاجایکه یک سوم یا یک چهارم آیات قرآن مختص به احکام است والبته در این آیات کلیات احکام مورد بحث قرار گرفته مثل نماز،روزه و...اما در باره جزییات باید به روایات وتفاسیر مراجعه کرد تا ببینیم کیفیت حکم که در قرآن آمده به چه صورت است.

یکي از احکام مبتلابه واختلافي بین شیعه واهل تسنن مساله نماز وروزه ي مسافر است با وجود اینکه درقرآن حکم این مساله بیان شده اما مورد اختلاف قرار گرفته است.

یکي از آیات که دلالت صریح بر مساله قصرواتمام دارد آیه ۱۰۱سوره نسا است

که انشا الله در این تحقیق اول آیه وبعد دید گاه روایات شیعه ونظریات اهل تسنن را بررسي مي کنیم.

و اذا ضربتم في الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصّلوة ان خفتم ان یفتنکم الّذین کفروا انّ الکافرین کانوا لکم عدوّاً مبیناً؛(نساء/ آیه۱۰۱.)

لغات:

جناح: جناح در لغت به معناي گناه است؛ زیرا گناه انحراف از حق است (قاموس قرآن)

تقصروا: قصر به چند معنی آمده، از جمله کوتاه کردن و کم کردن. «ان تقصروا» اینکه کم کنید.

یفتنکم: فتنه در اینجا به معنی غافلگیر کردن است . «ان یفتنکم» اینکه غافلگیر کند شما را.(سید علي اکبر قرشي، تفسیر احسن الحدیث،)

محل نزول:

این آیه همچون دیگر آیات سوره نساء در مدینه بر پیامبر اسلام صلي الله علیه و آله نازل گردیده است.(طبرسي، مجمع البیان في تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳)

شأن نزول:

از علی بن ابی‌طالب علیهماالسلام روایت شده که فرمود: قومی از بنی‌النجار از پیامبر سؤال کردند و گفتند: وقتی که سفر نمودیم نماز را چگونه به جای آوریم؟ سپس این آیة که دلالت بر

نماز قصر دارد، نازل گردید و يك سال از اين جريان گذشت وجنگی پيش آمد.

پيامبر نماز ظهر را ادا نمود، مشركين گفتند: بهترين وقت برای حمله به لشكر اسلام هنگام نماز گذرادن مسلمين است زيراهيچ وقت از گذاردن نماز دست برنمی دارند سپس آيه «إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا» ميان دو نماز ظهر و عصر نازل گرديد.(محمدباقر محقق، نمونه بينات در شأن نزول آيات از نظر شيخ طوسي و ساير مفسرين خاصه و عامه، ص ۲۳۸)

وهنگامي كه سفر كنيد گناهي بر شما نيست كه نماز را كوتاه كنيد اگر از فتنه (وخطر) كافران بترسيد، زيراكافران براي شما دشمن آشكاري هستند». در اين آيه به مساله نماز مسافر اشاره كرده مي‌فرمايد: در مسافرت نماز را كوتاه كنيد. در اين آيه از سفر تعبير به («ضرب في الارض» شده است زيرا مسافر زمين را به هنگام سفر باپاي خود مي‌كوبد

ما در اينجا ديد گاه بعضي از مفسرين را بيان مي كنيم كه ازاين آيه چي برداشت كردند

الميزان.

مرحوم علامه طباطبايي مي فرمايد: در این آیات نماز خوف و نماز شکسته در سفر تشریع شده ، ومنتهی می‌شود به ترغیب مؤمنین به اینکه مشرکین را تعقیب کنند ودرجستجوی آنان باشندواین آیات مرتبط و متصل به آیات قبل است ، چون گفتیم سخن از نماز خوف دارد که مربوط به میدانهای جنگ است و سخن از شکستن نماز در سفردارد که آن نیز بی ارتباط با جنگ نیست . چون جهاد غالبا مستلزم مسافرت است ، آیات قبل هم درباره جهادسخن می‌گفت و متعرض شؤون مختلف آن بود .

و اذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوة ... کلمه جناح هم به معنای گناه است ، و هم حرج و تنگنائی ، و هم عدول کردن و کلمه قصر به معنای نقص و کوتاه کردن نماز است .

در مجمع البیان گفته : درباره شکستن قصر نماز سه نوع تعبیر هست :

ثلاثی مجرد قصر الصلوة – نماز را شکست که اصطلاح قرآن است .

باب تفعیل که گفته می‌شود : قصرت الصلوة تقصیرا – نماز خود را شکستم چه شکستنی

دیگر باب افعال که گفته می‌شود : اقصرت الصلوة اقصارا .

و معنای آیه شریفه این است که هر گاه به سفر رفتید ، مانعی ازحرج واثم نیست که چیزی را از نماز کم کنید .

و عبارت مانعی از حرج و گناه نیست ظاهر در جواز است یعنی می‌توانید نماز را شکسته بخوانید و این ظاهرمنافات ندارد که آیه شریفه در سیاق وجوب آمده باشد .

خلاصه از نظر سیاق دلالت بر وجوب کند،و از آن استفاده شود که باید نمازرا بشکنید ،بطوری که اگر تمام بخوانید نمازتان باطل است .

همچنانکه در آیه شریفه : ان الصفا و المروة من شعائر الله فمن حج البیت او اعتمر فلا جناح علیه ان یطوف بهما با اینکه سعی بین صفا و مروه از واجبات حج و عمره است .

علت اینکه گفتیم منافات ندارد ، این است که مقام آیه شریفه مقام تشریع حکم است ودر آن صرف کشف از اینکه چنین حکمی هست کافی است ، و لازم نیست که در این مقام همه جهات و خصوصیات حکم بیان شود .

آری ،کتاب خدا یك قسم از نماز شکسته را بیان می‌کند و سنت رسول الله آن را برای همه صور ، عمومی می‌سازد.(طباطبایي محمد حسین ، ترجمة المیزان ج : ۵ ص : ۹۵-۹۸)

بحث روایتی

در تفسیر قمی است که آیه نمازخوف وقتی نازل شد که رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) به سوی حدیبیه حرکت کرد ،تا به مکه برود ،و چون خبر به قریش رسید ، خالدبن ولیدرابا دویست سواربه استقبال رسول خدا فرستادند ،واو همه جابرسرکوهها می‌رفت و خود را به لشکراسلام و رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) نشان می‌داد .

تاآنکه دریکی ازقسمتهای راه هنگام ظهررسید ، وبلال اذان گفت ،ورسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) بالشکرش نمازخواند .

خالدبن ولید به همراهان خودگفت :چه خوب است که هم اکنون که لشکریان اسلام مشغول نمازند ، برآنان بتازیم .

چون اگراین فرصت رااز دست ندهیم به هدف خودمی‌رسیم .

زیرا من می‌دانم که مسلمانان نمازرانمی‌شکنند ،بنابراین ساعتی دیگر که هنگام نمازدیگرشان است ، فرامی‌رسد وآن نمازی است که از نورچشم ،بیشترآن را دوست دارند .

همینکه داخل نمازشدند ،برآنان حمله می‌کنیم .

دراین هنگام جبرئیل بررسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) نازل شد ،ودستورنمازخوف راآورد ،که خدای تعالی می‌فرماید : و اذا کنت فیهم ... .

ودرمجمع البیان درذیل آیه :و لا جناح علیکم ان کان بکم اذی من مطر...گفته است :این آیه وقتی نازل شد که رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) درعسفان بود ومشرکین درضجنان قرارداشتند ، هریك درجای خودتوقف کرده بودند ،ورسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) بااصحابش نمازظهررا باتمام رکوع وسجودش خواند ،مشرکین تصمیم گرفتند ،درحال نمازبرمسلمین حمله ببرند ،بعضی گفتند مسلمانان نمازی دیگردارند که از این نماز درنظرشان محبوبتر است ،ومنظورآنان نمازعصر بود.

مشرکین تصمیم گرفتند که درهنگام نمازعصرحمله کنند ،ولی خدای عزوجل این آیه رافرستاد.

ودرنتیجه رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) نماز عصر رابه طریق نمازخوف خواند وهمین معنا باعث شد که خالدبن ولید مسلمان شود.(طباطبايي محمد حسين، ترجمة الميزان ج : ۵ ص : ۱۰۳).

ودرتهذیب به سندخوداز زراره روایت کرده که گفت : از امام باقر ابی جعفر (علیه‌السلام) از نماز خوف ونمازسفر پرسیدم ،که آیا هر دوشکسته می‌شو ؟فرمود :بلی ونمازخوف به شکسته شدن سزاوارتراز نمازسفراست ،چون درسفر ،خوفی دربین نیست .

و درکتاب فقیه شیخ صدوق (علیه الرحمه) به سندخوداز زراره ومحمد بن مسلم روایت کرده که هردوگفتند :به امام باقر ابی جعفر (علیه‌السلام) عرضه داشتیم :چه می‌فرمائید درباره نماز درسفر ؟ چگونه باید آن را خواند ؟ وچند رکعت بایدخواند ؟فرمود :خدای عز وجل می‌فرماید : واذاضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوة و به حکم این آیه شکستن نماز درسفر واجب شد ،همانطورکه تمام خواندنش درحضر(منزل) واجب است .

می‌گویند :عرضه داشتیم :آیه شریفه نفرموده که افعلوا چنین کنیدبلکه فرموده :حرجی بر

شمانیست اگرنمازرابشکنید ،واین عبارت وجوب را نمی‌رساند ،بلکه می‌رساند که مسافر می‌تواند نماز را بشکند جناب عالی چگونه وجوب را ازآن استفاده کردید و می‌فرمائید :شکستن نماز درسفر واجب است ، همانطور که تمام خواندنش در حضر واجب است ؟ .

حضرت در پاسخ فرمود : مگر خدای عز و جل نفرموده : ان الصفا و المروة من شعائر الله فمن حج البیت او اعتمر فلا جناح علیه ان یطوف بهما با اینکه می‌دانید که طواف بین صفاومروه واجب است ،چون هم خدای تعالی آن رادر کتابش ذکرکرده وهم پیامبرش آن راعمل کرده ،تقصیر درنماز سفر نیزهمینطور است .

هم خدای تعالی در کتاب مجیدش ذکر کرده وهم رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) عملا آن را پیاده کرده است .

می‌گویند : عرضه داشتیم : حال اگر کسی در سفر ، چهار رکعتی بخواند ،باید اعاده کند یانه ؟

فرمود : اگرآیه تقصیر راخوانده وبرایش تفسیر شده وبا این حال چهار رکعتی خوانده ،باید نمازش را دوباره بخواند ،واگر نخوانده ویا اگرخوانده معنایش را نفهمیده ،اعاده بر اولازم نیست .

و نمازها همه‌اش درسفر دو رکعتی است ،همه نمازها الا نماز مغرب ، که در سفر نیز سه رکعت است و شکسته نمی‌شود ، چون رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) آن را در سفر و حضر سه رکعتی باقی گذاشت.(طباطبايي محمد حسين ، ترجمة الميزان ج : ۵ ص : ۱۰۵-۱۰۴).

و نسائی و ابن ماجه و ابن جارود و ابن خزیمه و طحاری و ابن جریر و ابن منذر و ابن ابی حاتم و نحاس (در ناسخ خود) و ابن حبان همگی از یعلی بن امیه روایت آورده‌اند که گفت :من ازعمر بن خطاب پرسیدم : آیه شریفه : لیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوة ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا شکستن نماز را مخصوص خوف دانسته و امروز مردم خوفی ندارند ،دیگر چرا باید نماز را شکسته بخوانند ؟ عمر گفت : من نیز همین تعجب تو را کردم و علت آن را از رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) جویا شدم .

فرمود :تعبیر به لا جناح علیکم برای این است که بفهماند این حکم تصدق و ارفاقی است از ناحیه خدا به شمامسلمین .

و اما اینکه واجب است نماز شکسته شود برای این است که قبول تصدق خدا واجب است ، پس صدقه خدا راقبول کنید(و درسفرنماز راتمام نخوانید.)

و درهمان کتاب است که عبدبن حمید ونسائی وابن ماجه وابن حبان و بیهقی در کتاب سنن خود از امیة بن عبد الله بن خالد بن اسد روایت آورده که از پسر عمر پرسیده است : آیا به نماز شکسته رأی می‌دهی ؟ با اینکه ما تنها نماز خوف را درقرآن می‌بینیم و اما نمازمسافر رانمی‌یابیم .

پسر عمر گفت : ای برادر زاده ، خدای تعالی محمد (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) را وقتی فرستاد که ما هیچ چیزی نمی‌دانستیم ، ناگزیرماآنچه می‌کنیم ، طبق عمل رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) می‌کنیم ، باید ببینیم آن جناب چه می‌کرده و شکستن نماز درسفر سنتی است که آن را رسول خدا باب کرده است

ابن ابی شیبه وترمذی (وی حدیث را صحیح دانسته) و نسائی ازابن عباس روایت کرده‌اند که گفت : مادر بین راه مکه ومدینه نماز را شکسته خواندیم با اینکه ایمن بودیم و هیچ خوفی نداشتیم

ابن ابی شیبه واحمد وبخاری ومسلم وابو داودوترمذی ونسائی ازحارثة بن وهب خزاعی روایت کرده‌اند که گفت :من نماز ظهر وعصر رادر منابا‌جمعیتی بسیار زیاد وبا امنیتی کامل به رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) اقتداکردم ،وآن جناب دورکعتی خواند.(طباطبايي محمدحسين، ترجمة الميزان ج :۵ ص۱۰۷)

اطیب البیان

سید عبدالحسین طیب در تفسیر اطیب البیان مي فرماید: اینکه آیه شریفه مشتمل بر سه جمله است

جمله اولي: راجع بصلاة مسافر است که مفاد صدر آیه است وَ إِذا ضَرَبتُم فِي الأَرض فَلَيس عَلَيكُم جُناح أَن تَقصُرُوا مِن الصّلاةِ و حکم صلوة مسافر مطابق اجماع علماء شیعه و اخبار وارده از ائمه اطهار علیهم السلام جواز اتمام نیست چنانچه گذشت در آیه شریفه إِن الصّفا وَ المَروَةَ مِن شَعائِرِ اللّه الي قوله مسافر باید نمازهاي رباعیه که ظهر و عصر و عشاء باشد قصر کند يعني دو رکعت بجا آورد مثل نماز صبح و اما نماز مغرب و صبح بحال خود باقي است، و

کلمه (ليس عليكم جناح) دليل بر تعالي فَلا جُناح عَلَيه أَن يَطّوّف بِهِما الاية چنانچه ائمه (ع) استدلال فرموده و شرائط قصر مطابق فتواي اماميه هشت است:

۱- خروج از حدّ ترخص كه صداي مؤذن شهر شنيده نشود يا جدر آن شهر مخفي گردد كه مفاد دو حديث است

(ان خفي الجدران فقصر)

(ان خفي الاذان قصر)

و تعارض مفهوم هر يك با منطوق ديگري نتيجه ميدهد كه هر يك كافي است زيرا مفهوم هر يك مطلق است بمنطوق ديگري تقييد ميشود.

۲- قصد مسافت كه هشت فرسخ است يا چهار فرسخ كه همان روز مراجعت كند و اما اگر غير آن روز مراجعت كرد قبل از ده روز احتياط جمع است و اگر بعد از ده روز است اتمام.

۳- سفر معصيت نباشد چه نفس مسافرت حرام باشد مثل مسافرت زن با نهي شوهر و فرزند با نهي ابوين يا عبد گريخته و امثال اينها يا مقصد حرام داشته باشد مثل ظلم يا عمل غير مشروع و امثال اينها.

۴- كثير السفر نباشد چه شغلش سفر باشد مثل مكاري و راننده و پيله‌ور يا محل كسب با محل سكونتش بمقدار مسافت باشد كه همه روزه يا همه هفته بايد اياب و ذهاب داشته باشد يا محل خريد و محل فروش مختلف باشد مثل تجار كه بايد همه هفته بروند مثلا طهران جنس بخرند بياورند اصفهان بفروشند كه اينها در سفر اول قصر و دوم جمع و سوم اتمام مگر آنكه در محلي ده روز اقامه كند

اينكه عنوان از او سلب ميشود يا سفري براي مقصد ديگري مثل حج يا زيارت يا صله ارحام يا ملاقات احبه يا تفريح برود كه بايد قصر كند.

۵- قصد اقامه ده روز در محلي نداشته باشد كه در اينكه صورت بايد تمام بخواند.

۶- با حال ترديد سي و يك روز در محلي نماند كه اگر ماند تمام بخواند ۷- در اثناء مسافرت بوطن خود نرسد كه اگر رسيد بايد تمام بخواند و لو آنجا نماند چه وطن اصلي و چه وطن اتخاذي.

۸- سفر لهوي نباشد مثل صيد لهوي و امثال آنها

جمله دوم: صلوة خوف و مطارده است که مفاد إِن خِفتُم أَن يَفتِنَكُم الَّذِين كَفَرُوا است و ظاهر آيه اگر چه خوف را شرط مسافرت گرفته لکن مستفاد از اخبار اينست که خوف مستقل در تقصير صلوة است و لو شرائط مسافرت را نداشته باشد و قصر صلوة از جهة خوف مختلف است بسا يك ركعت حتي مغرب و صبح بسا در حال حركت و ركوع و سجود بايماء و اشاره چه خوف از قطاع طريق باشد و چه خوف از ظالم باشد و چه خوف از كفار و مشركين و معاندين باشد، چه در حال حرب و جهاد باشد چه حال فرار از دشمن باشد بمقدار ميسور بايد انجام وظيفه نمايد و دستور نماز در ميدان حرب ميآيد در آيه بعد انشاء اللّه تعالي.

جمله سوم: مراد از فتنه كفار اينست كه انتظار بكشند كه مسلمين موقع اقامه صلوة بآنها حمله كنند و آنها را بقتل رسانند يا اسير كنند يا اموال آنها را بربايند يا انحاء اذيتي بآنها وارد كنند و اينها دشمن آشكارا هستند كه مفاد جمله اخيره إِن الكافِرِين كانُوا لَكُم عَدُوًّا مُبِيناً است غير از منافقين و دشمنهاي داخلي كه دشمن مخفي هستند(طيب سيدعبدالحسين اطيب البيان-ج۵ ص۱۸۵-۱۸۸)

تفسیرنمونه

در تفسير نمونه در زيل اين آيه مي فرمايد در اين آيه از سفر تعبير به ضرب فی الارض شده است ، زيرا مسافر زمين را به هنگام سفر با پای خود می‌كوبد .

سوال: در آيه فوق مسئله نماز قصر ، مشروط به ترس از خطر دشمن در زمينه نماز قصر وارد شده است نيز اين عموميت را تاييد می‌كند .

جواب : ممكن است مقيد ساختن حكم قصر به مسئله خوف به خاطر يكی از چند جهت باشد :

الف - اين قيد ناظر به شده است ، در حالی كه در مباحث فقهی می‌خوانيم نماز قصر يك حكم عمومی است و تفاوتی در آن ميان سفرهای خوفناك يا امن و امان نمی‌باشد ، روايات متعددی كه از طرق شيعه و اهل تسنن وضع مسلمانان آغاز اسلام است و به اصطلاح قيد غالبی

است ، یعنی غالبا سفرهای آنها توام با خوف بوده و همانطور که در علم اصول گفته شده قیود غالبی مفهوم ندارند ، چنانکه در آیه و ربائبکم اللاتی فی حجورکم (دختران همسرانتان که در دامانتان بزرگ می‌شوند بر شما حرامند).

نیز با همین مسئله روبرو می‌شویم زیرا دختران همسر مطلقا جزء محارمند ، خواه در دامان انسان بزرگ شده باشند یا نه ، ولی چون غالبا زنان مطلقه‌ای که شوهر می‌کنند جوانند و فرزندان خرد سالی دارند که در دامان شوهر دوم بزرگ می‌شوند قید فی حجورکم (در دامانتان) در آیه مزبور ذکر شده است .

ب – بعضی از مفسران معتقدند که مسئله نماز قصر نخست به هنگام خوف (طبق آیه فوق) تشریع شده است ، سپس این حکم توسعه پیدا کرده و به همه وارد عمومیت یافته است .

ج – ممکن است این قید ، جنبه تاکید داشته باشد یعنی نماز قصر برای مسافر همه جا لازم است اما به هنگام خوف از دشمن تاکید بیشتری دارد .

و در هر حال شك نیست که با توجه به تفسیر آیه در روایات فراوان اسلامی نماز مسافر اختصاصی به حالت ترس ندارد و به همین دلیل پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) نیز در مسافرتهای خود و حتی در مراسم حج (در سرزمین منی) نماز شکسته می‌خواند.(شیرازي مکارم، تفسیر نمونه ج : ۴ ص : ۹۶)

سوال: دیگری که پیش می‌آید این است که آیه فوق می‌گوید : لا جناح علیکم (گناهی بر شما نیست) و نمی‌گوید حتما نماز را شکسته بخوانید ، پس چگونه می‌توان گفت نماز قصر واجب عینی است نه واجب تخییری .

جواب:

عین این سوال از پیشوایان اسلام شده است و در جواب اشاره به دو نکته کرده‌اند :

نخست اینکه : تعبیر به لا جناح (گناهی بر شما نیست ...) در خود قرآن مجید در بعضی موارد در معنی وجوب به کار رفته است مانند : ان الصفا و المروة من شعائر الله فمن حج البیت او اعتمر فلا جناح علیه ان یطوف بهما(بقره : ۱۵۸) صفا و مروه از شعائر الهی است بنا بر این هر کس حج یا عمره بجا آورد مانعی ندارد که به این ، دو طواف کند (سعی صفا و مروه بجا آورد)

در حالیکه میدانیم سعی صفا و مروه هم در حج واجب است و هم در عمره .

و لذا پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) و همه مسلمانان آن را بجا می‌آورند – عین این مضمون در روایتی از امام باقر (علیه‌السلام) نقل شده است .

به عبارت دیگر : تعبیر به لا جناح در آیه مورد بحث و هم در آیه حج برای نفی تو هم تحریم است ، زیرا در آغاز اسلام بتهائی روی صفا و مروه قرار داشت و به خاطر آنها بعضی از مسلمانان فکر می‌کردند سعی بین صفا و مروه از آداب بت‌پرستان است ، در حالی که چنین نبود ، لذا برای نفی این توهم می‌فرماید : مانعی ندارد که سعی صفا و مروه کنید و همچنین در مورد مسافر جای این توهم هست که بعضی چنین تصور کنند کوتاه کردن نماز در سفر يك نوع گناه است لذا قرآن با تعبیر لا جناح این توهم را از بین می‌برد(شیرازي مکارم، تفسیر نمونه ج : ۴ ص : ۹۷)

نکته دیگر اینکه در بعضی از روایات نیز به این موضوع اشاره شده است که کوتاه خواندن نماز در سفر يك نوع تخفیف الهی است ، و ادب ایجاب می‌کند که انسان این تخفیف را رد نکند و نسبت به آن بی‌اعتنائی به خرج ندهد در روایات اهل تسنن از پیغمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) نقل شده که درباره نماز قصر فرمود : صدقة تصدق الله بها علیکم فاقبلوا صدقته این هدیه‌ای است که خداوند به شما داده است آنرا بپذیرید .

نظیر این حدیث در منابع شیعه نیز وارد شده است ، امام صادق (علیه‌السلام) از پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) نقل می‌کند که می‌فرمود : افطار در سفر و نماز قصر از هدایای الهی است ، کسی که از این کار صرفنظر کند هدیه الهی را رد کرده است نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که بعضی چنین تصور کرده‌اند که آیه فوق حکم نماز خوف (نماز در میدان جنگ و مانند آن) را بیان می‌کند و تعبیر به ان خفتم (اگر بترسید ...) را گواه بر این مطلب گرفته‌اند .

ولی جمله اذا ضربتم فی الارض (هر گاه مسافرت کنید) مفهوم عامی دارد که هر گونه مسافرتی را شامل می‌شود خواه مسافرت عادی باشد یا مسافرت برای جهاد ، به علاوه حکم نماز خوف به طور جداگانه و مستقل در آیه بعد آمده است ، و تعبیر به ان خفتم همانطور که گفتیم يك نوع قید غالبی است که در غالب مسافرتهای آن زمان برای مسلمانان وجود داشته است بنا بر این

دلالتی بر نماز خوف ندارد ، به علاوه در میدان جنگ همیشه خوف از حملات دشمن وجود دارد و جای این نیست که گفته شود اگر بترسید که دشمن به شما حمله کند و این خود گواه دیگری است که آیه اشاره به تمام سفرهائی می‌کند که ممکن است که خطراتی در آن وجود داشته باشد .

ضمنا باید توجه داشت که شرائط نماز مسافر ، مانند شرائط و خصوصیات سایر احکام اسلامی در قرآن نیامده است بلکه در سنت به آن اشاره شده است (شیرازي مکارم، تفسیر نمونه ج : ۴ ص : ۹۸)

از مجموع آیات یاد شده استفاده می شود که شکسته خواندن نماز در سفر مبتنی و معلق بر خوف از دشمن نیست، زیرا

اولاً: ابتدای آیه دارد که: (وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ...). این قسمت آیه صورت مسافرت های عادی و معمولی را در نظر دارد نه فقط صورت خوف را.

ثانیا: نماز خوف در دو آیه بعد به طور جداگانه و با احکام خاص خودش بیان شده است. نماز خوف با نماز قصر در سفر متفاوت است. روایات متعددی که اهل سنّت و شیعه در نماز قصر نقل کرده اند نیز این عمومیت را تأیید می کند و ممکن است مقید ساختن حکم قصر به مسئله خوف از این جهت باشد که این قید ناظر به وضع مسلمانان در آغاز اسلام است و به اصطلاح این قید غالبی است و در جای خودش (علم اصول) این مطلب اثبات شده که چنین قیودی مفهوم)-)ندارد و این گونه نیست که اگر این قید نباشد حکم هم نباشد و یا از این جهت باشد که بعضی از مفسران معتقدند که مسئله نماز قصر نخست به هنگام خوف تشریع شده، سپس این حکم توسعه پیدا کرده و یا این تعلق حکم قصر به خوف به سبب تأکید باشد، یعنی نماز قصر برای مسافر همه جا لازم است، ولی به هنگام خوف تأکید بیشتری دارد.در هر حال شکی نیست که با توجه به تفسیر آیه در روایات فراوانی آمده که نماز مسافر اختصاص به صورت خوف ندارد؛ از آن جمله:۱. در تهذیب باسناد خود از زراره روایت می کند که گفت: از حضرت باقر(علیه السلام)سؤال کردم درباره نماز خوف و نماز مسافر که هر دو شکسته هستند؟ فرمود: آری نماز خوف برای قصر سزاوارتراست از نماز مسافر که بدون خوف است.۲. در تفسیر الدّرالمنثور است که ابن شیبه، عبد بن حمید، احمد، مسلم، ابوداود، ترمذی، نسائی، ابن ماجه و... در ناسخ و ابن

جبان از یعلی بن امیه روایت کرده اند که گفت از عمر بن الخطاب سؤال کردم خدا می فرماید: لیس علیکم. .. ان خفتم. .. یعنی اگر از فتنه انگیزی کافران می ترسید عیبی ندارد که قصر بخوانید، در حالی که مردم در امن به سر می برند (باز هم قصر بخوانند) عمر به من گفت: من از همین مطلبی که تو تعجب کرده ای تعجب کردم و از رسول الله(صلی الله علیه وآله)سؤال کردم حضرت فرمود: صدقه ای است که خدا به شما داده، شما هم صدقه خدا را قبول کنید و یا این که از ابن عباس روایت کرده اند (در همان تفسیر) که می گوید: بین مکه و مدینه در حالی که ایمن بودیم... با پیغمبر(صلی الله علیه وآله)نماز را دو رکعتی خواندیم.(طباطبايي محمدحسین، المیزان، ج ۵، ص ۶۳؛ - طبری، احکام القرآن، ج ۲۱، ص ۴۸۷ و حسینی جرجانی، آیات الاحکام، ج ۱، ص ۲۴۰ -۲۴۷)

امام باقر(علیه السلام) می فرماید: شکسته خواندن نماز در سفر واجب است؛ همان گونه که تمام خواندن آن در وطن واجب است.(شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۴۳۴..)

بخش دوم دید گاه اهل تسنن

با توجه به معناي لا جناح (گناهي نيست)، عده اي از اهل سنت قائل به رخصت (جواز) نماز قصر (شكسته) در سفر شدند؛ زيرا قرآن مي فرمايد: اگر مسافرت كرديد گناهي بر شما نيست كه نمازتان را به قصر بخوانيد و اين دلالتش بر تخيير قوي تر از دلالتش بر تعيين قصر است؛ زيرا نفي جناح با واجب و مستحب و مباح، بلكه با مرجوح سازگار است(استرآبادي، محمد بن علي، آيات الأحكام، ج ۱، ص ۲۶۶، مكتبة المعراجي، تهران، چاپ اول)

فخرالدين طريحي در اين باره مي گويد: چون مسلمانان بر اين باور بودند كه اين عمل گناه محسوب مي شود، از اين رو آيه مي فرمايد گناهي بر اين كار نيست(محدث نوري، مستدرک الوسائل، ج ۹، ص ۹/ ۴۳۷)

آيه مورد بحث ما نيز چنين است؛ يعني در مقام بيان اصل تشريع است، نه بيان نوع حكم.

زمخشري مي گويد: چون مردم با تمام خواندن نماز انس گرفته بودند، شايد اين جور گمان مي شد كه به ذهنشان مي رسد قصر خواندن نماز در سفر نوعي نقصان است؛ از اين جهت

فرمود گناهي بر شما نيست تا نسبت به خواندن نماز قصر آرامش خاطر داشته باشند(زمخشري جار الله، أبو القاسم محمود بن عمرو بن أحمد، الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل، ، ج ۱، ص ۴۵۴، ناشر دار الكتاب العربي، چاپ بيروت، سال ۱۴۰۷ ق، چاپ سوم ؛ بيضاوى، ناصر الدين أبو الخير عبدالله بن عمر بن محمد، انوار التنزيل و أسرار التأويل، ج ۱، ص ۴۹۲، ناشر دار احياء التراث العربى، بيروت، ۱۴۱۸ ق، چاپ: اول ؛ حلى، سيد على بن طاووس ، تفسير ابي السعود، سعد السعود للنفوس منضود، ج ۲، ص ۱۴۷، محمد كاظم الكتبي ، قم)

روایات و دیدگاه فقهای اهل سنت

روايات وارده از طريق اهل سنت و ديدگاه هاي فقهاي آنان در مسئله نماز مسافر يكي نيست. عده اي بر نظر شيعه هستند؛ يعني بر اين باورند كه چيزي بر نماز اولي اضافه نشده است، بنابراين در سفر فقط به قصر (شكسته) خوانده مي شود، اما عده اي ديگر به تخيير بين قصر و اتمام در سفر قائل شده اند.

در منابع متعدد از راويان مختلف اهل سنت، نقل شده است كه نماز به صورت شكسته تشريع شده است، و به نمازدروطن دوركعت اضافه شده است، اما روايات نسبت به نماز در سفر روايات به سه بخش تقسيم مي شوند.

روایات

از مسلمات تاريخ فقه اسلامي است كه نمازها نخست به صورت قصر (دو ركعت) تشريع شده است. (ابو عبد الرحمن، احمد بن علي بن شعيب بن علي بن نسائي نيشابوري، سنن نسايي، ج ۲، ص ۲۳۲، ح ۴۹۰، موقع الإسلام، http://www.al-islam.com (المكتبة الشاملة) ؛ ابن ابي شيبه كوفي، مصنف ابن ابي شيبه، ج ۲، ص ۳۳۷، سايت يعسوب (المكتبة الشاملة)؛ ابو يعلي موصلي، مسند ابي يعلي موصلي، ج ۶، ص ۱۸۸؛ طحاوي، مشكل الآثار، ج ۹، ص ۲۷۲، سايت الإسلام)

همچنين بدون ترديد به نماز در وطن نيز دو ركعت اضافه شده است، اما آيا به نماز در سفر نيز دو ركعت اضافه شده است يا خير؟ فقهاي شيعه با توجه به رواياتي كه از ائمه (ع) رسيده است به

اتفاق بر این باورند که نماز به صورت دو رکعت تشریع شده است و دو رکعت دیگر فقط به نماز در وطن اضافه شد، اما چیزي به نماز در سفر افزوده نشده است، بلکه به همان صورت اول یعني قصر خوانده مي شود.

1 . رواياتي که بیانگر آن هستند که نماز به صورت شکسته تشریع شده، و به نماز در وطن دو رکعت اضافه شده است، اما به نماز در سفر چیزي افزوده نشده است، بلکه به همان حالت سابق خود (دو رکعتي) باقي مانده است.

محمد بن هاشم بعلبکي به نقل از ولید، از ابوعمرو اوزاعي، از زهري، از نماز پیامبر (ص) سؤال کرد که زهري در پاسخ گفت: عروه از عایشه نقل کرد که او گفت: خداوند نماز را بر رسولش واجب نمود که اول به صورت دو رکعت و دو رکعت بوده است که به نماز در وطن دو رکعت اضافه شده و نماز در سفر به حالت خود باقي ماند(ابو عبد الرحمن، احمد بن علي بن شعیب بن علي بن نسائي نیشابوري، سنن نسایي، ج ۲، ص ۲۳۲، ح ۴۹۰.)

وکیع مي گوید: هشام بن عروه از پدرش و او از عایشه نقل کرد که عایشه گفت: زماني که نماز واجب شد، به صورت دو رکعت بود و دو رکعت به آن افزوده شد در نتیجه نماز در وطن چهار رکعت شد(ابن ابي شیبه کوفي، مصنف ابن ابي شیبه، ج ۲، ص ۳۳۷.)

عبیده از وقاء بن ایاس از علي بن ربیعه نقل مي کند که علي (ع) براي سفر خارج شد و تا زماني که بر مي گشت نمازهایش را دو رکعتي مي خواند(همان)

عثمان و نماز چهار رکعتی

سفیان از زهري از عمره از عائشه روایت کرد: نماز هنگام تشریع دو رکعت، دو رکعت بود، که به نماز در وطن دو رکعت اضافه شد و نماز در سفر به حالت خود باقي ماند. زهري مي گوید: از عمره پرسیدم پس چرا عایشه نمازش را در سفر تمام مي خواند. او گفت: او تأویل نمود همان طور که عثمان تأویل نمود. در ادامه حدیث مي گوید: این صریح حدیث شافعي است و مسلم در صحیح از علي بن خشرم روایت کرد و بخاري نیز از عبد الله بن محمد از سفیان روایت کرد.

محمد بن عبد الله حافظ مي گوید: أبو الفضل محمد بن ابراهیم به ما خبر داد که احمد بن

سلمه، از قتيبه بن سعيد، از عبد الواحد ابن زياد، از اعمش، از ابراهيم نقل كرد كه از عبد الرحمن بن يزيد شنيدم كه گفت: نماز را در مني به امامت عثمان چهار ركعت خوانديم، اين قضيه به عبد الله بن مسعود گفته شد و او كلمه استرجاع (انا لله و انا اليه راجعون) جاري نمود و بعد گفت: ما در مني با رسول الله نمازهايمان را دو ركعتي مي خوانديم، بعد از پيامبر با ابوبكر و پس از او با عمر در مني دو ركعت خوانديم، اي كاش سهم من از چهار ركعت، دو ركعت پذيرفته شده باشد.

از عبد الرحمن بن يزيد نقل شده است: عثمان نماز را در مني به چهار ركعت خواند و عبد الله بن مسعود گفت: ما در مني با رسول الله نمازهايمان را دو ركعتي مي خوانديم، بعد از پيامبر با ابو بكر و پس از او با عمر در مني دو ركعت خوانديم. از حفص نقل مي كند: و با عثمان در اول خلافتش در مني دو ركعت خوانديم و بعداً دو ركعت به آن اضافه نمود

(بيهقي، سنن كبري، ج ۳، ص ۱۴۳، سايت، http://www.al-islam.com (المكتبة الشاملة)

۲. رواياتي كه مي گويند: نماز به صورت شكسته تشريع شده بعد به نماز (از سفر يا حضر نامي نمي برند) دو ركعت اضافه شده است؛ مانند اين روايت. عبيده از داود بن ابي هند از شعبي نقل مي كند: نماز اول به صورت دو ركعت، دو ركعت واجب شد. زماني كه پيامبر به مدينه آمد به هر دو ركعت، دو ركعت افزوده شد، غير از نماز مغرب (كه دو ركعتي نبود).

(ابن ابي شيبه كوفي، مصنف ابن ابي شيبه، ج ۸، ص ۳۵۵؛ بيهقي، معرفه السنن و الآثار، ج ۲، ص ۳۵۲، http://www.alsunnah.com(المكتبة الشاملة)؛ طحاوي، مشكل الآثار، ج ۹، ص ۲۷۲.)

اين دو دسته از روايات گرچه ابتداً معارض به نظر مي رسند، ولي از آن جا كه دسته اول از روايات خاص و گروه دوم عام هستند، از اين رو بر اساس قاعده مسلم اصولي كه ظهور خاص اقوا بر ظهور عام است- روايات دسته دوم به وسيله روايات دسته اول تخصيص مي خورند در نتيجه معناي روايات چنين مي شود: افزوده شدن دو ركعت به نماز در حالت حضر بود، نه در حالت سفر؛ يعني به نماز در وطن دو ركعت اضافه شده است.

۳. رواياتي كه مي گويند: نماز به صورت شكسته تشريع و به نماز در وطن دو ركعت اضافه

شده است، هم چنین نسبت به نماز در سفر هم دو رکعت افزوده شده است.

حسین بن اسماعیل، از احمد بن محمد تبعي، از قاسم بن حکم، از علاء بن زهیر، از عبد الرحمن بن اسود از عایشه نقل کرد: من با پیامبر در انجام اعمال عمره حضور داشتم. آن حضرت نمازش را شکسته خواند، ولي من تمام خواندم، آن حضرت روزه را افطار کرد، ولي من روزه گرفتم، وقتي که وارد مکه شدم عرض کردم: اي رسول خدا پدر و مادرم فدایت باد، نمازت را شکسته خواندي، ولي من تمام خواندم، روزه ات را خوردي، ولي من گرفتم، حضرت فرمود: " أَحْسَنْتِ يا عَائِشَةُ"؛ " کار شایسته اي انجام دادي) و بر من ایراد نگرفت.(دار قطني، سنن دار قطني، ج ۶، ص ۵۹، موقع وزارة الأوقاف المصرية، http://www.islamic-council.com (المكتبة الشاملة)..)

اما این حدیث به تصریح عده اي از اهل سنت دروغ بوده و هیچ گونه اعتباري ندارد.

(محمد، رشید رضا، تفسیر القران الحکیم (تفسیر المنار)، ج ۵، ص ۳۶۸ و ۳۷۰، ناشر دار المعرفة براي چاپ و نشر، بیروت، لبنان، چاپ دوم)

زیرا بعید به نظر مي رسد که عایشه بر خلاف پیامبر نمازش را تمام بخواند و روزه بگیرد و چیزي از پیامبر نپرسد تا این که به مکه رسیدند.

توجیه نمازهاي چهار رکعتي خلیفه سوم درسفر

۱. أیوب و بیهقي در توجیه نمازهاي چهار رکعتي خلیفه سوم مي گویند: علت این که عثمان نمازش را در مني تمام خواند، این بود که چون مسلمانان بادیه زیاد حضور داشتند خواست به آنان بیاموزد که نماز چهار رکعتي است.

حسني از عبدالرحمن بن حمید، از پدرش نقل کرد هنگامي که عثمان بن عفوان نمازش را در مني تمام خواند، خطبه اي براي مردم ایراد کرد و در آن گفت: اي مردم، سنت (در نماز)، سنت رسول الله (ص) و خلیفه اول و دوم است، اما امسال مسئله جدیدي به وجود آمد و من ترسیدم که مردم همین (نمازهاي دو رکعتي) را سنت بدانند.

البته خوب بود خلیفه سوم نیز مانند پیامبر به اهل مکه و دیگران مي فرمود: شما چهار رکعت بخوانید و من (که شکسته مي خوانم) مسافر هستم.

۲. يونس از زهري نقل مي كند: چون عثمان اموال را در طائف گرفت و قصد اقامت نمود، نماز را تمام خواند. همچنين مغيره از ابراهيم نقل مي كند: عثمان نمازش را چهار ركعت خواند، چون آن جا را وطنش قرار داد(ابن ابي شيبه كوفي، مصنف ابن ابي شيبه، ج ۲، ص ۳۳۷.)

نماز پیامبر (ص) و خلیفه اول و دوم در سفر

ابن علي، از علي بن زيد، از أبي نضره، روايت كرده است: عمران بن حصين به مجلس ما آمد، جواني از حاضران مجلس بلند شد و از نماز پيامبر در حج، جنگ و عمره سؤال نمود، پس عمران آمد در مقابل ما ايستاد و گفت: اين جوان پرسشي از من مطرح كرد كه مي خواهم شما هم بشنويد، من در جنگ با پيامبر بودم آن حضرت نماز نخواند مگر دو ركعتي، تا اين كه به مدينه برگشت. در حج با پيامبر بودم، آن حضرت تمام نماز هاي خود را دو ركعتي خواند، تا اين كه به مدينه برگشت. در فتح مكه حضور داشتم كه آن حضرت هيجده شب در مكه اقامت داشت، نماز نخواند مگر دو ركعتي و به اهل مكه فرمود: شما چهار ركعت بخوانيد و من (كه شكسته مي خوانم) مسافر هستم. با آن حضرت سه عمره انجام دادم، اما آن حضرت نماز نخواند مگر دو ركعتي تا اين كه به مدينه برگشت. با ابوبكر حج انجام دادم، در كنارش جنگيدم، اما خداوند نماز را بر رسولش واجب نمود كه اول به صورت دو ركعت و دو ركعت بوده است كه به نماز در وطن دو ركعت اضافه شده و نماز در سفر به حالت خود باقي ماند.(ابو عبد الرحمن، احمد بن علي بن شعيب بن علي بن نسائي نيشابوري، سنن نسايي، ج ۲، ص ۲۳۲، ح ۴۹۰)

وكيع مي گويد: هشام بن عروه از پدرش و او از عايشه نقل كرد كه عايشه گفت: زماني كه نماز واجب شد، به صورت دو ركعت بود و دو ركعت به آن افزوده شد در نتيجه نماز در وطن چهار ركعت شد(ابو عبد الرحمن، احمد بن علي بن شعيب بن علي بن نسائي نيشابوري، سنن نسايي، ج ۲، ص ۲۳۲، ح ۴۹۰)

عبيده از وقاء بن اياس از علي بن ربيعه نقل مي كند كه علي (ع) براي سفر خارج شد و تا زماني كه بر مي گشت نمازهايش را دو ركعتي مي خواند.(همان.)

نتيجه: اصل نماز به اتفاق علما ومفسرين شيعه واهل تسنن دو ركعتي بوده وبعد از هجرت پيامبر اسلام به مدينه دو ركعت به نماز هاي ظهر،عصر وعشا اضافه شده.

همه مفسيرين وعلما نقل كرده اند كه پيامبر ص ،اميرالمومنين ع ، ابوبكر وعمر نماز هارا به صورت دوركعتي در سفر خوندند.

روايت از عايشه نقل كردند كه من نماز را چهار ركعتي خواندن وپيامبر تآييد كردند كه خودعلماي اهل تسنن اين روايت را مردود مي دانند.(محمد، رشيد رضا، تفسير القران الحكيم (تفسير المنار)، ج ۵، ص ۳۶۸ و ۳۷۰، ناشر دار المعرفة براي چاپ و نشر، بيروت، لبنان، چاپ دوم).

مدعي شدند كه عثمان نماز را در مني چهار ركعتي خواند وهمونجا بعضي از صحابه بهش اعتراض كردند(بيهقي، سنن كبري، ج ۳، ص ۱۴۳، سايت، http://www.al-islam.com (المكتبة الشاملة) وبعدا بعضي از علماي اهل تسنن توجيهات براي اين كار عثمان ذكر كردند كه هيچ مجوز شرعي نمي شود.

پس نماز طبق نظر علماي شيعه وتعداد كثيري از علماي اهل تسنن در سفر دو ركعتي است.

اما الان كه علماي اهل تسنن فتوي به چهار ركعتي بودن نماز در سفردادند با وجود اينكه همه نقل كردند پيامبر ص حضرت، علي ع ، ابوبكر وعمر بصورت دوركعتي به جا آوردند باید جواب بدند مدرک اين فتوي وتشريع چيست؟.

کتابنامه

قرآن کریم

۱- استرآبادي، محمد بن علي، **آيات الأحكام**، تهران، بي تا، معراجي.

۲- سيد علي اكبر قرشي، **تفسير احسن الحديث**، تهران، ۱۳۷۷، بنياد بعثت.

۳- شيخ صدوق، **من لايحضره الفقيه**، قم، ۱۳۶۳، جامعه ي مدرسين

۴- شيرازي، مكارم، **تفسير نمونه**، قم، ۱۳۸۲، دار الكتب الاسلاميه

۵- طباطبايي محمد حسين ، **ترجمة تفسير الميزان**، قم، ۱۳۷۸ جامعه مدرسين.

۶- طبرسي، **مجمع البيان في تفسير القرآن**، تهران، بي تا، فراهاني

۷- طيب سيدعبدالحسين **اطيب البيان**، تهران، ۱۳۷۸، اسلام.

۸- محدث نوري، **مستدرک الوسائل**، بيروت، ۱۴۰۸، موسسه آل البيت عليهم السلام.

۹- محمدباقر محقق، **نمونه بينات در شأن نزول آيات از نظر شيخ طوسي و ساير مفسرين خاصه و عامه**، تهران، ۱۳۶۱، اسلامي.

۱۰- ابن ابي شيبه كوفي، **مصنف ابن ابي شيبه**، سايت يعسوب (المكتبة الشاملة)؛

۱۱- ابو عبد الرحمن، احمد بن علي بن شعيب بن علي بن نسائي نيشابوري، **سنن نسايي**، موقع لإسلام، http://www.al-islam.com (المكتبة الشاملة)

۱۲- ابو يعلي موصلي، **مسند ابي يعلي موصلي**، دمشق، ۱۴۰۴ق، دارالمامون للتراث.

۱۳- بيضاوى، ناصر الدين أبو الخير عبدالله بن عمر بن محمد، **انوار التنزيل و أسرار التأويل**، بيروت، ۱۴۱۸ق، دار احياء التراث العربى.

۱۴- بيهقي، **سنن كبري**، سايت، http://www.al-islam.com (المكتبة لشاملة

۱۵- دار قطني، **سنن دار قطني**، بيروت، ۱۴۲۴ق، موسسه رسالت.
tp://www.islamic-council.comالمكتبة الشاملة.

۱۶- زمخشري جار الله، أبو القاسم محمود بن عمرو بن أحمد، **الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل**، بيروت ، ۱۴۰۷ ق ،دار الكتاب العربي،

۱۷- طحاوي، **مشكل الآثار**، بيروت، ۱۴۱۵ق، موسسه رسالت.

۱۸- محمد، رشيد رضا، **تفسير القران الحكيم** (تفسير المنار)، ۱۹۹۰، الهيِه المصريه العامه للكتاب.